

Asia	Yhteislaulujen sanojen näyttäminen piirtoheitinkalvoilla
Hakija	James Hirvisaari Tikkurilan helluntaiseurakunnasta
Annettu	Helsingissä 8.10.1999

Selostus asiasta

James Hirvisaari Tikkurilan helluntaiseurakunnasta (jäljempänä hakija) on 7.4.1999 päivätyllä kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa tekijänoikeuslain soveltamisesta silloin, kun seurakuntalaisille näytetään piirtoheitinkalvoilla seurakunnan tilaisuudessa laulettavien yhteislaulujen sanat. Hakija on kiinnostunut erityisesti tekijänoikeuslain 24 §:n soveltumisesta tilanteeseen ja lain 21 §:n merkityksestä asian arvioinnissa. Hakija kysyy,

- 1) tarvitaanko kalvojen näyttämiseen lupa laulujen oikeudenomistajilta,
- 2) saako kalvoja valmistaa käsin kirjoittamalla tai tekstinkäsittelyohjelman avulla ilman erillistä lupaa ja ilman velvollisuutta maksaa korvaus laulujen oikeudenomistajille,
- 3) saako jotakin tilaisuutta varten valmistetut kalvot arkistoida seuraavaa käyttöä varten, ja
- 4) onko muita tekijänoikeuteen liittyviä seikkoja, jotka pitäisi huomioida asian arvioinnissa.

Lisäksi hakija tiedustelee, eroaako kysymyksien suhteen erityinen jumalanpalvelus hengellisestä musiikkitilaisuudesta, kuten konsertista tai yhteislaulutilaisuudesta.

Hakijan mukaan tekijänoikeuslain 24 §:ssä ei voida tarkoittaa pelkästään konsertteja, sillä sen valmisteluaineistossa on viitattu esimerkkitilanteena hautajaisiin. Myös säännöksen sanamuoto viittaa hakijan mukaan laajempaan yhteyteen: "Kun sävellysteos esitetään tekstin kanssa, saa tekstin ottaa kuulijain käytettäväksi konserttiohjelmaan **tai muuhun sellaiseen.**" Hakija toteaa, että seurakuntalaulussa sävellysteos esitetään tekstin kanssa ja teksti annetaan kuulijoiden käytettäväksi. Esittäjänä on usein pieni lauluryhmä. Teksti saatetaan kuulijoiden käytettäväksi piirtoheitinkalvon avulla. Kuulijat voivat siten seurata sanoja tai laulaa mukana. Hakija haluaa korostaa, että kristityille hengellisten laulujen laulaminen yhdessä on aina jumalanpalvelusta. Hakijan mukaan monissa seurakunnissa näytetään erityisesti lyhyiden ylistyslaulujen sanat piirtoheitinkalvoilla seurakuntalaisille. Hakija tulkitsee tekijänoikeuslain 24 §:ää siten, että se soveltuu viitatuslaiseen tilanteeseen. Hakija toivoo kuitenkin selviä ohjeita asiasta.

Asian arvioimiseksi hakija viittaa tekijänoikeusneuvoston lausuntoon 1996:6, joka koski Tammerkosken sillalla -tapahtuman yhteydessä jaettavia laulumonisteita. Hakija toteaa, että lausunnossa tarkoitettuja monisteita sai valmistaa ja käyttää ilman korvausvelvollisuutta.

Hakija on liittänyt lausuntopyyntöönsä selvityksen, jolla hän haluaa osoittaa, että seurakunnassa laulaminen on aina jumalanpalvelusta. Tämä seikka olisi hakijan mukaan otettava huomioon kaikissa tekijänoikeutta koskevissa pohdinnoissa.

Suomen Musiikkikustantajat ry:n vastine

Tekijänoikeusneuvosto on varannut Suomen Musiikkikustantajat ry:lle (jäljempänä yhdistys) tilaisuuden vastineen antamiseen. Yhdistys on antanut asiassa 29.4.1999 päivätyn vastineen.

Yhdistyksen käsityksen mukaan tekijänoikeuslain 21 § soveltuu sävelteosten osalta niiden soiviin ja kuunneltaviin esityksiin. Lausuntopyynnössä kuvatut tilanteet sen sijaan koskevat yhdistyksen mukaan sävelteoksen graafisen kappaleen näyttämistä, josta säädetään tekijänoikeuslain 20 §:ssä.

Yhdistyksen mukaan tekijänoikeuslain 21 §:ssä edellytetyllä tilaisuuden maksuttomuudella, ansiotarkoituksen puuttumisella tai muulla yleishyödyllisyydellä ei ole käsiteltävän asian kannalta merkitystä, koska lain 2 §:n mukaan muuhun kuin yksityiseen käyttöön tapahtuvaan kappaleen valmistamiseen tarvitaan joka tapauksessa oikeudenhaltijan lupa.

Yhdistyksen mukaan kysymys tekijänoikeuslain 24 §:n rajoitussäännöksen sovellettavuudesta lain 2 §:ssä säädettyyn yksinoikeuteen on käsiteltävän asian osalta erittäin tärkeä. Tulkinta, jossa lain 2 §:n mukaista tekijälle kuuluvaa yksinoikeutta rajoitettaisiin lain 24 §:ään vetoamalla, johtaisi yhdistyksen mukaan käytännössä siihen, että sävelteosten graafiset kappaleet, esimerkiksi laulujen sanat ja nuotit, olisivat vapaasti ja korvauksetta kaikissa joukkotilaisuuksissa käytettävissä. Tällaisia joukkotilaisuuksia voisivat olla esimerkiksi ravintolan järjestämä lauluilta tai monen tuhannen laulajan kuoron laulujuhla.

Yhdistys toteaa, että hakija keskittyy kirjelmässään tekijänoikeuslain 24 §:ssä säädettyyn konserttiohjelmaa koskevaan ja tekijän yksinoikeutta kaventavaan lainsäädännökseen. Yhdistyksen näkemyksen mukaan tekijänoikeuden rajoitusta on tässäkin tapauksessa tulkittava suppeasti, vaikkakin lain 24 §:n sanamuoto jo sinänsä on yksiselitteinen: esitettävän teoksen sanat saa **kuuntelevaa** yleisöä varten painaa käsiohjelmaan.

Yhdistyksen mukaan hakijan kuvaamat teosten käyttötilanteet eivät ole konsertin luonteisia tapahtumia. Tekijällä on tekijänoikeuslain 2 §:n

mukainen yksinoikeus määrätä teoksensa kappaleiden valmistamisesta niitä varten. Oikeudenhaltijat ovat niin kutsutun sopimuslissensijärjestelmän säätämisen jälkeen vuodesta 1983 lähtien tarjonneet Kopiosto ry:n kautta teostensa rajoitettua ja tarkoituksenmukaista kopiointilupaa. Sävelteosten kopiointi esimerkiksi jumalanpalveluskäyttöön, hartaustilaisuuksia ja seurakuntien pienimuotoista kerhotoimintaa varten samoin kuin moniin oppilaitosten käyttötilanteisiin on ollut mahdollista osapuolten yhteisellä sopimuksella.

Kopioston ja uskonnollisten yhteisöjen välisissä sopimuksissa sovitaan edellä viitatus käytön ehdoista sekä maksettavista korvauksista. Kummankaan sopijapuolen taholta ei ole missään vaiheessa tuotu esille näkemystä, etteivät nämä sopimukset kattaisi myös hautajais- ja muita vastaavia hartaustilaisuuksia varten valmistettuja valokopioita tai ettei tällaisesta kappaleen valmistuksesta maksettaisi sopimuksen mukaisia korvauksia.

Hakijan kysymys piirtoheitinkalvojen näyttämisen luvanvaraisuudesta kytkeytyy yhdistyksen näkemyksen mukaan olennaisesti kysymykseen siitä, onko julkiseen käyttöön tarkoitetut kalvot valmistettu luvallisesti. Jos lupa on olemassa, kalvojen julkiselle näyttämislle ei ole juridista estettä.

Yhdistyksen mukaan hakijalla on ollut Kopiosto ry:n kanssa solmittuun kopiointia koskevaan sopimukseen perustuva vuosilupa, jonka voimassaolo on päätynyt 31.12.1998. Vastineessa selostetaan hakijan ja Kopioston välisen sopimuksen sisältöä. Selostuksesta käy ilmi muun muassa se, että hakija on tässä yhteydessä ilmoittanut jäsenmääräkseen 350 henkilöä.

Yhdistys toteaa, että Kopioston antama lupa kattaa ainoastaan valokopioimalla tai vastaavin menetelmin tapahtuvan teoksen kappaleen valmistamisen tai valmistuttamisen. Lupa kattaa teoksen rajoitetun kopioinnin nimenomaan siinä graafisessa muodossa, jossa se on julkaistu. Lupa ei kata esimerkiksi teoksen kopioimista käsin kirjoittamalla tai tekstinkäsittelyohjelmaa käyttäen. Yksinoikeus tällaisten graafisten kappaleiden valmistamiseen muuhun kuin yksityiseen käyttöön kuuluu oikeudenomistajalle tai tämän valtuuttamalle oikeudenhaltijalle, kustannetun musiikkiteoksen osalta kustantajalle. Tätä oikeutta ei ole luovutettu valtakirjalla edelleen Kopiostolle. Lisäksi vastineessa todetaan, että laulun sanojen omatoiminen jäljentäminen piirtoheitinkalvolle, jota näytetään yleisölle, ei ole yksityistä käyttöä.

Yhdistys esittää vastineessaan oman näkemyksensä vastaukseksi lausuntopyyntönsä esitettyihin kysymyksiin. Yhdistyksen vastaukset perustuvat siihen oletukseen, että hakijan edustama yhteisö ja Kopiosto solmivat vuodelle 1999 valokopiointisopimuksen, joka oleelliselta sisällöltään vastaa vuonna 1998 voimassa ollutta sopimusta.

Hakijan kysymykseen siitä, tarvitaanko kalvojen näyttämiseen lupa laulujen oikeudenomistajilta, yhdistys vastaa, että julkaistun teoksen näyttäminen sinänsä ei ole luvanvaraista.

Hakijan kysymykseen siitä, saako kalvoja valmistaa käsin kirjoittamalla tai tekstinkäsittelyohjelman avulla ilman erillistä lupaa ja ilman velvollisuutta maksaa korvaus laulujen oikeudenomistajille yhdistys vastaa, että kalvokopioita tai muita graafisia jäljennöksiä ei saa valmistaa ilman erillistä lupaa. Julkaistuista teoskappaleista saa valmistaa kopioita voimassa olevan Kopioston kanssa solmitun valokopiointisopimuksen mukaisesti. Muilta osin lupa valmistamiseen on hankittava oikeudenomistajalta tai tämän valtuuttamalta oikeudenhaltijalta. Kopiosto-sopimuksen sallimasta kopioinnista aiheutuvasta korvausvelvollisuudesta sovitaan itse sopimuksessa. Muusta kopioinnista aiheutuvasta korvauksesta on sovittava oikeudenhaltijan kanssa. Teoskappaleiden valmistaminen muuhun kuin yksityiseen käyttöön käsin kirjoittamalla tai tekstinkäsittelylaitetta käyttämällä edellyttää oikeudenhaltijan lupaa.

Hakijan kysymykseen siitä, saako jotakin tilaisuutta varten valmistetut kalvot arkistoida seuraavaa käyttöä varten yhdistys vastaa, että siltä osin kuin on kysymys suoraan oikeudenhaltijan luvalla valmistetuista kopioista, jotka eivät kuulu Kopiosto-sopimuksen piiriin, vastaus on riippuvainen oikeudenhaltijan antaman luvan sisällöstä. Yhdistyksen mukaan Kopioston antama lupa rajoittaa kopioiden määrän vuositasolla enintään kymmeneen sivuun tai puoleen koko julkaisusta. Lupaa ei voida tulkita niin, että useiden vuosien sopimuksilla kerättäisiin oikeus julkaisun kopioimiseen kokonaisuudessaan. Arkistointi uudelleenkäyttöä varten voitaneen yhdistyksen mukaan siten tulkita luvalliseksi tilanteessa, jossa käyttäjällä on kalvoja näytettäessä voimassa oleva sopimus Kopioston kanssa ja jossa arkistoitujen kalvokopioiden lisäksi ei ole otettu muita kopioita samasta julkaistusta teoksesta.

Hakijan kysymykseen siitä, suhtaudutaanko jumalanpalvelukseen asiaa arvioitaessa eri tavoin kuin hengelliseen musiikkitilaisuuteen yhdistys vastaa viittamalla ensiksikin jumalanpalveluksen ja sen kaltaisen hartaustilaisuuden osalta Kopioston sävelteoksia koskeviin lupaehtoihin. Niiden nojalla valokopioiminen on tarkoin määrätyn rajoituksen sallittua myös piirtoheitinkalvolle.

Lisäksi yhdistys toteaa, että tekijänoikeuslain 24 §:ssä sallitaan teoskappaleen valmistaminen konserteissa käsiohjelmaan tai sen kaltaiseen painotuotteeseen, jonka ainoana tarkoituksena on tehdä musiikkiesityksen seuraaminen yleisölle helpommaksi. Yhdistyksen mukaan yhteislaulutilaisuudessa kopioita ei valmisteta esityksen seuraamisen helpottamiseksi, vaan niiden ainoana tarkoituksena on antaa yleisölle nuotit tai sanat, joista se voi laulaa. Kysymyksessä on julkinen esitys, jota varten sävelteoksen kopioiminen on luvanvaraista.

Yhdistys toteaa, että hakija mainitsee erikseen tilanteen, jossa sävellysteos esitetään tekstin kanssa ja teksti saatetaan kuulijoiden käytettäväksi. Usein

esittäjänä on pieni lauluryhmä. Teksti otetaan piirtoheitinkalvolle, jotta kuulijat voivat seurata sanoja tai laulaa mukana. Yhdistys toteaa, että tekijänoikeuslain 24 §:n mukaan sävelteoksen tekstin saa ottaa **kuulijain** käytettäväksi konserttiohjelmaan tai muuhun sellaiseen, kun sävellysteos esitetään tekstin kanssa. Esiintyjä varten tapahtuvaa teoskappaleen valmistamista tekijänoikeuslain 24 § ei lainkaan koske.

Vastineeseen on liitetty Kopiosto ry:n ja uskonnollisten yhteisöjen välinen valokopiointisopimusmalli sekä Kopiosto ry:n nuottien valokopiointisopimuksia täydentävä periaatteisto.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on teokseen tekijänoikeus. Kirjallinen tai taiteellinen tuote on tekijänoikeudellisessa merkityksessä teos, jos sitä voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena. Teoksia voivat olla esimerkiksi kirjalliset esitykset ja sävellykset sanojen kanssa tai ilman sanoja. Tekijänoikeus syntyy teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle, kuten esimerkiksi sävellysteoksen säveltäjälle ja sävellyksen omaperäisen sanoituksen tekijälle.

Tekijänoikeuteen kuuluu taloudellisia ja moraalisia oikeuksia. Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 2 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, tekijänoikeuslain 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Saman pykälän 3 momentista ilmenee, mitä yleisön saataville saattamisella tarkoitetaan. Säännöksen mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Sen mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla ja teoksen saattaminen yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tekijä voi luovuttaa tekijänoikeuksiaan toiselle, myös oikeushenkilölle. Tekijänoikeuden siirtymisestä on säädetty tekijänoikeuslain 3 luvussa. Tekijä voi luovuttaa taloudelliset oikeutensa kokonaan tai osittain. Moraalisista oikeuksistaan tekijä voi luopua laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettua teoksen käyttämistä varten.

Tekijänoikeus syntyy, kun teos on luotu. Tekijänoikeuslain 43 §:n mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes tekijän kuolinvuodesta on kulunut 70 vuotta.

Tekijänoikeuden rajoituksista

Tekijänoikeutta on rajoitettu tekijänoikeuslain 2 luvussa. Rajoitukset on katsottu välttämättömiksi käytännöllisistä sekä tärkeistä sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista syistä. Osa rajoituksista koskee julkistettuja, osa julkaistuja teoksia. Julkistaminen ja julkaiseminen on määritelty tekijänoikeuslain 8 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan teos katsotaan julkistetuksi, kun se on luvallisesti saatettu yleisön saataviin. Pykälän 2 momentin mukaan teos katsotaan julkaistuksi, kun sen kappaleita on tekijän suostumuksella saatettu kauppaan tai muutoin levitetty yleisön keskuuteen.

Tekijän yksinoikeutta valmistaa teoksesta kappaleita on rajoitettu muun muassa tekijänoikeuslain 12 ja 24 §:ssä. Lain 12 §:n nojalla saa jokainen valmistaa julkistetusta teoksesta muutaman kappaleen yksityistä käyttöään varten. Siten valmistettua kappaletta ei saa käyttää muuhun tarkoitukseen. Säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle on pykälän 4 momentissa jätetty tietyt teokset. Tekijänoikeuslain 24 §:ssä säädetään, että kun sävellysteos esitetään tekstin kanssa, saa tekstin ottaa kuulijain käytettäväksi konserttiohjelmaan tai muuhun sellaiseen. Lisäksi lain 13 § sisältää valokopiointia tai vastaavaa teoksen kappaleen valmistamista koskevan niin sanotun sopimuslisenssisäännöksen. Sen mukaan "sillä, joka on lukuisia tietyn alan suomalaisia tekijöitä edustavalta järjestöltä saanut luvan valokopioimalla tai vastaavin menetelmin valmistaa julkaistuja teoksista kappaleita, on oikeus tällaisin menetelmin valmistaa kappaleita sellaisestakin saman alan julkaistusta teoksesta, jonka tekijää järjestö ei edusta. Kappaleita valmistettaessa on tällöin noudatettava luvassa määrättyjä ehtoja."

Suomi on liittynyt kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamiseksi solmittuun Bernin yleissopimukseen (SopS 79/1986). Suomen tekijänoikeuslakiin sisältyvien tekijän kappaleenvalmistusoikeutta rajoittavien säännösten säätämisen taustalla on vaikuttanut Bernin yleissopimuksen 9 artiklan 2 kohta. Sen nojalla liittomaat voivat sallia, huolimatta tekijän yksinoikeudesta valmistaa teoksesta kappaleita, teosten toisintamisen tietyissä erityistapauksissa edellyttäen, ettei toisintaminen ole ristiriidassa teoksen normaalin käytön kanssa eikä kohtuuttomasti loukkaa tekijän laillisia etuja.

Tekijän yksinomaiseen oikeuteen näyttää teosta julkisesti on säädetty rajoitus tekijänoikeuslain 20 §:ssä. Säännöksen mukaan "kun teoksen kappale on tekijän suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu taikka teos on julkaistu, saadaan teosta näyttää julkisesti".

Tekijän yksinomaiseen oikeuteen määrätä teoksen julkisesta esittämisestä on säädetty rajoitus tekijänoikeuslain 21 §:ssä. Säännöksen mukaan julkaistu teos on lupa esittää julkisesti muun muassa jumalanpalveluksen yhteydessä.

Tekijän moraaliset oikeudet on otettava huomioon silloinkin kun teos toisinnetaan julkisesti tekijänoikeuslain 2 luvun rajoitussäännöksen nojalla. Lain 11 §:n mukaan lähde on mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii eikä teosta saa tekijän suostumuksetta muuttaa enempää kuin sallittu käyttäminen edellyttää.

Tekijänoikeuslain 24 §:ssä tarkoitettut konserttiohjelmat

Tekijänoikeuslain 24 §:ssä säädetään, että kun sävellysteos esitetään tekstin kanssa, saa tekstin ottaa kuulijain käytettäväksi konserttiohjelmaan tai muuhun sellaiseen. Säännös vastaa aiemmin lain 19 §:n 2 momentissa ollutta säännöstä. Lain valmistelutöissä todetaan: "Pykälään liitetyssä uudessa 2 momentissa on tahdottu ilmaista käsitys, että kysymyksessä olevan tekstin saattaminen kuulijoiden käytettäväksi muodostaa vain osan kokonaisesityksestä ja niin ollen on sallittu, milloin kokonaisesitys on luvallinen." Perusteluissa todetaan myös se, että säännös on tarkoitettu kattamaan kaikenlaiset luvalliset esitykset eikä pelkästään ehdotuksen 19 §:n 1 momentin mukaista tekijänoikeuden rajoitusta: "Jos esim. hautajaisissa esitetään laulua, on se ehdotuksen 20 §:n mukaan kokonaan vapaata ja tekstin painattamisen ja sen jakamisen läsnä oleville tulee silloin olla sallittua ilman erityistä lupaa." (komiteanmietintö 1957:5, s. 22) Sanamuotonsa mukaisesti säännös koskee vain sävellysteokseen kuuluvaa tekstiä, ei esimerkiksi sävellysteoksesta julkaistuja nuotteja sellaisenaan.

Pohjoismaiset tekijänoikeuslait valmisteltiin yhteistyössä. Suomen tekijänoikeuslain 19 § vastasi Ruotsin tekijänoikeuslain 19 §:ää. Ruotsin lainvalmisteluaineiston mukaan pykälän 2 momentin ilmaisulla konserttiohjelma tarkoitetaan ennen kaikkea ohjelmaa, jonka konsertin järjestäjä valmistuttaa kuulijoiden käytettäväksi ja joka ei sisällä sellaisia tietoja tai kirjoituksia, joilla ei ole yhteyttä konserttiin. Konserttiohjelmiin kuuluu kuitenkin myös esimerkiksi tietyn solistin tai kuoron konserttisarjaa varten tehty ohjelma. Muulla konserttiohjelmaan verrattavalla todetaan tarkoitettavan esimerkiksi painotuotteita, joita jaetaan laulujen esittämisen yhteydessä kirkollisissa seremonioissa. Säännös ei kuitenkaan sovellu sanomalehdessä taikka aikakausjulkaisussa tapahtuvaan tekstin toisintamiseen, esimerkiksi tekstin toisintamiseen radion kuuntelijoille tarkoitettussa julkaisussa. (SOU 1956:25, ss. 227-228)

Säännös on sittemmin poistettu Ruotsin tekijänoikeuslaista. Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa Pirkko-Liisa Haarmann on todennut, ettei säännös oikeuta painattamaan radiossa tai televisiossa lähetettävän sävellysteoksen tekstiä sanoma- tai aikakauslehtien radio- ja televisio-osastoihin. Lisäksi hänen mukaansa tekijänoikeuslain 24 §:ssä tarkoitettu "muu sellainen" voi olla esimerkiksi kirkollisen seremonian ohjelma, johon veisattavien virsien tekstit on painettu. (Haarmann, Tekijänoikeus & lähioikeudet, Helsinki 1999, s. 151).

Tekijänoikeusneuvoston tiedossa ei ole tuomioistuintapausta, jossa olisi tulkittu tekijänoikeuslain 24 §:ää. Tekijänoikeusneuvoston lausuntokäytännössä sen sijaan säännöksen soveltamisalaa ovat koskeneet lausunnot 1994:18 ja 1996:6. Lausunto 1994:18 koski Kauneimmat joululaulut -tapahtumassa käytettävää lauluvihkoa. Lausunnossa katsottiin, että kyseinen laulukokoelma oli tehty laajaksi, jotta eri tilaisuuksissa voitaisiin toteuttaa yleisön erilaiset joululaulutoiveet. Kokoelma ei kuvannut yksittäisen tilaisuuden kulkua, vaan laulettavien laulujen kokonaisuus muodostui yksilölliseksi eri seurakunnissa ja eri tilaisuuksissa. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kyseessä oli lauluvihko eikä konserttiohjelma ja että tekstiä ei siten ollut otettu kuulijain käytettäväksi konserttiohjelmaan tai muuhun sellaiseen tekijänoikeuslain 19 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla. Siten kokoelmaan sisällytettävien laulujen sanojen julkaisuoikeudet oli hankittava asianomaisilta oikeudenhaltijoilta.

Lausunnossa 1996:6 tekijänoikeusneuvosto katsoi, että Tammerkosken sillalla -yhteislaulutilaisuudet olivat luonteeltaan konserttitilaisuuksia, vaikka yleisöllä oli ollut mahdollisuus osallistua yhteislauluun esilaulajan kanssa. Tilaisuuksien järjestäjällä oli ollut lupa laulujen esittämiseen tilaisuuksissa. Järjestäjä oli lisäksi jakanut tilaisuuteen osallistuneille tilaisuuden kulkua kuvaavia monisteita, joihin oli painettu tilaisuudessa esitettävien laulujen sanat esitysjärjestyksessä. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että tilaisuuksien järjestäjä oli voinut painattaa tilaisuuksissa laulettavien laulujen sanat kuulijoiden käytettäväksi. Lausuntoon liittyy eräviä mielipiteitä.

Laulujen sanojen toisintaminen ja näyttäminen piirtoheitinkalvoilla seurakunnan tilaisuuksissa

Sävellysteoksen kappaleen valokopioiminen piirtoheitinkalvolle on sävellysteoksen tekijän lähtökohtaiseen yksinoikeuteen kuuluvaa kappaleen valmistamista teoksesta. Yleisesti voidaan todeta, että piirtoheitinkalvolle kopioidun sävellysteoksen heijastaminen seurakunnan järjestämissä tilaisuuksissa on tekijän lähtökohtaiseen yksinoikeuteen kuuluvaa sävellysteoksen kappaleen julkista näyttämistä. Tekijänoikeuslain 20 §:n nojalla saa näyttää julkisesti ilman tekijän lupaa vain sellaisen teoskappaleen, joka on tekijän suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu taikka joka kuuluu julkaistun teoksen yleisölle levitettyihin kappaleisiin.

Sävellysten teossuojaa saavien tekstien kirjoittaminen omatoimisesti piirtoheitinkalvoille on tekijänoikeuslain 2 §:ssä tarkoitettua ja siten tekstin tekijän lähtökohtaiseen yksinoikeuteen kuuluvaa teoksen kappaleen valmistamista. Tällaisen piirtoheitinkalvon heijastaminen seurakunnan järjestämissä tilaisuuksissa on vastaavasti tekijänoikeuslain 2 §:ssä tarkoitettua ja siten tekijän lähtökohtaiseen yksinoikeuteen kuuluvaa teoksen saattamista yleisön saataviin. Tekstin kirjoittaminen ja heijastaminen voidaan tehdä ilman tekijän tai muun oikeudenhaltijan lupaa ja ilman korvauksen maksamista oikeudenhaltijalle vain, jos tilanteeseen soveltuu teoksen vapaan hyödyntämisen oikeuttava, tekijänoikeutta rajoittava säännös.

Tekijänoikeuslain 12 §:n nojalla saa jokainen valmistaa julkistetusta teoksesta muutaman kappaleen yksityistä käyttöään varten. Säännöksen nojalla voidaan teoksesta valmistaa muutama kappale ilman tekijän lupaa ja ilman tekijän muutoin mahdollisesti teoksensa kappaleiden valmistamisesta edellyttämän korvauksen maksamista.

Lain 12 § koskee vain yksityiseen käyttöön tapahtuvaa kappaleen valmistamista. Yksityistä käyttöä on esimerkiksi henkilökohtaista harrastustoimintaa tai opiskelua varten tapahtuva kappaleen valmistaminen. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, ettei seurakunnan järjestämiä tilaisuuksia varten seurakunnan toimesta tapahtuva teoksina suojattavien laulutekstien kopioiminen tapahdu yksityistä käyttöä varten. Siten se ei ole sallittua tekijänoikeuslain 12 §:n nojalla ilman tekstien tekijöiden lupaa.

Lausunnossa edellä selostetun tekijänoikeuslain 24 §:n keskeistä soveltamisaluetta voidaan katsoa olevan esimerkiksi se, että kuoron konsertissa esitettävien sävellysteosten sanoja otetaan kuulijoita varten konserttiohjelmaan helpottamaan esityksen seuraamista.

Tulkinnanvaraisempaa on se, voidaanko säännöksen katsoa soveltuvan myös yhteislaulutilaisuuksiin. Sanamuotonsa mukaan säännös koskee tekstin ottamista nimenomaan kuulijoiden käytettäväksi. Lisäksi säännöksessä käytetty termi konserttiohjelma viittaa senkaltaiseen tilaisuuteen, jossa perinteisesti on ollut toisaalta varsinainen esiintyjä tai esiintyjäryhmä ja toisaalta kuuntelijoita. Toisaalta lainvalmisteluaineistossa on käytetty esimerkkinä säännöksen soveltamisalasta hautajaistilaisuutta, jossa laulettavan laulun sanat voidaan painattaa ja jakaa "läsnä oleville".

Yhteislaulutilaisuus poikkeaa perinteisestä konserttitilaisuudesta taikka esimerkiksi hautajaisista tai muista kirkollisista toimituksista siinä, että sen keskeinen tarkoitus on sävellysteosten julkinen esittäminen niin, että paikalle saapuva yleisö osallistuu teosten esittämiseen joko esilaulajien kanssa tai ilman esilaulajia. Tällaisen tilaisuuden yleisöä varten valmistettavilla esitettävien sävellysten teksteillä on tilaisuutta kokonaisuutena ajatellen keskeisempi merkitys kuin tekstien

valmistamisella esimerkiksi perinteisen konserttitilaisuuden kuulijoita taikka kirkolliseen toimitukseen osallistujia varten.

Bernin yleissopimus sallii kansallisessa lainsäädännössä rajoituksia tekijän yksinomaiseen oikeuteen valmistaa teoksesta kappaleita silloin, kun rajoitukset koskevat tiettyjä erityistilanteita ja kun ne eivät ole ristiriidassa teoksen normaalin käytön kanssa eivätkä kohtuuttomasti loukkaa tekijän laillisia etuja. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että tekijänoikeuslain 24 §:n tulkitseminen siten, että se soveltuisi myös tilaisuuksiin, joiden pääasiallinen luonne on yhteislaulutilaisuus - olipa niissä esilaulajia tai ei - loisi sävellysteosten tekstien tekijöiden oikeuteen sellaisen rajoituksen, joka olisi ristiriidassa teoksen normaalin käytön kanssa. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, ettei lain 24 §:ää voida tulkita siten, että laulutekstien tekijöiden lähtökohtainen yksinoikeus valmistaa teoksesta kappaleita menettää olennaisesti merkityksensä.

Edellä mainituilla perusteilla tekijänoikeusneuvosto katsoo, ettei tekijänoikeuslain 24 §:n nojalla voida toisintaa sävellysteosten tekstejä yhteislaulutilaisuuksissa käytettäväksi. Lisäksi tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lain 24 § voi tulla sovellettavaksi vain sellaiseen tilaisuuteen, jonka pääasiallinen tarkoitus tai sisältö on esitysten kuunteleminen tai tilaisuuden ohjelman seuraaminen muutoin. Arviointi on suoritettava tapauskohtaisesti.

Ilmaisu "konserttiohjelmaan tai muuhun sellaiseen" rajoittaa tekstien käyttömahdollisuuden tiettyyn esitystilanteeseen. Kuten Ruotsin lain valmisteluaineistossa ja suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa on todettu, esimerkiksi radiolähetyksessä esitettävän sävellyksen tekstiä ei voida säännöksen nojalla painattaa sanoma- tai aikakauslehtiin. (Katso myös edellä viitattu tekijänoikeusneuvoston lausunto 1994:18.)

Sen sijaan tekijänoikeusneuvosto katsoo, ettei lain 24 §:ssä tarkoitettun konserttiohjelman tai muun sellaisen teknisellä ilmenemismuodolla sinänsä ole säännöksen soveltumisen kannalta merkitystä. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että esimerkiksi tiettyä tilaisuutta varten valmistettua piirtoheitinkalvoa tai kalvoja, joihin tilaisuudessa esitettävien sävellysteosten teksti on kirjoitettu, voidaan pitää lainkohdassa tarkoitettuna "konserttiohjelmana tai muuna sellaisena". Kuitenkaan kalvojen arkistointia ja sellaisen kalvokokoelman valmistamista, josta voidaan valita kulloistakin tilannetta varten tietyt tekstit ja jolla siten on tietystä yksittäisestä konsertti- tai muusta vastaavasta tilanteesta irrallaan yleisempää merkitystä, ei voida katsoa sallituksi tekijänoikeuslain 24 §:n nojalla.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että lain 24 § soveltuu julkisesti esitettävien sävellysteosten tekstin ottamiseen kuulijoiden käytettäväksi. Sävellysteoksen julkiseen esittämiseen sinänsä tarvitaan sävellysteoksen tekijöiden tai muun oikeudenhaltijan lupa, ellei esittäminen ole sallittua ilman tekijän lupaa tekijänoikeuden rajoitussäännöksen nojalla.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, ettei julkista esittämistä varten tarvittavia sävellysteosten tekstien kappaleita voida valmistaa julkista esittämistä koskevan rajoitussäännöksen nojalla. Siten vaikka sävellysteoksen esittäminen on tekijänoikeuslain 21 §:n mukaan sallittua ilman tekijän lupaa esimerkiksi jumalanpalveluksen yhteydessä, kyseisen rajoitussäännöksen nojalla ei voida valmistaa sävellysteosten teksteistä kappaleita tuota esittämistä varten. Kappaleen valmistaminen sävellysteoksen tekstistä edellyttää oikeudenhaltijan lupaa taikka kappaleen valmistamista koskevan erillisen rajoitussäännöksen soveltumista tilanteeseen.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että niissä tapauksissa, joissa sävellysteoksen tekstin kirjoittaminen piirtoheitinkalvolle on tekijänoikeuslain 24 §:n nojalla sallittua, kalvoja voidaan myös tuon säännöksen nojalla näyttää julkisesti kyseessä olevalle konsertti- tai muulle yleisölle. Piirtoheitinkalvoille kirjoitetut sävellysten tekstithän ovat kuulijoiden käytettävissä vasta sitten, kun ne kuulijoille heijastetaan. Myös tekstin ottaminen painetussa muodossa konserttiohjelmaan kuulijoiden käytettäväksi sisältää rajoituksen sekä tekijän oikeuteen valmistaa teoksesta kappaleita että oikeuteen levittää teoksen kappaleita konserttiyleisölle.

Yhteenveto

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että tekijänoikeuslain 24 §:n nojalla on sallittua valmistaa sävellyksen teossuojaa saavasta tekstistä kappale piirtoheitinkalvolle kuulijain käytettäväksi, jos kyseessä on seurakunnan järjestämä konsertti. Lisäksi tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lain 24 § voi tulla sovellettavaksi myös muuhun sellaiseen tilaisuuteen, jonka pääasiallinen tarkoitus tai sisältö on esitysten kuunteleminen tai tilaisuuden ohjelman seuraaminen muutoin. Arviointi on suoritettava tapauskohtaisesti. Lain 24 §:n nojalla saadaan tekstin kappale valmistaa ilman tekstin tekijän tai muun oikeudenhaltijan lupaa ja ilman korvauksen maksamista. Säännöksen nojalla valmistettu kalvo voidaan heijastaa kyseisessä tilaisuudessa kuulijoiden käytettäväksi. Heijastettavan tekstin tekijä on mainittava hyvän tavan mukaisesti. Tekijänoikeuslain 24 § ei sovellu julkaistun sävellysteoksen kappaleen valokopioimiseen piirtoheitinkalvolle sellaisenaan. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, ettei tiettyjä seurakunnan tilaisuuksia varten lain 24 §:n nojalla valmistettuja piirtoheitinkalvoja voida käyttää myöhemmissä tilaisuuksissa. Sen vuoksi niitä ei voida myöskään säilyttää tulevia seurakunnan tilaisuuksia varten.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Kaisa-Reetta Karhu

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Sen ratkaisemiseen ovat osallistuneet tekijänoikeusneuvoston jäsenet Arto Alaspää, Niklas Bruun, Martti Heikkilä, Kai Nordberg, Pirkko Pesonen, Lauri Rechartt ja Markku Uotila.